

2. Постављање циљева и избор материјала

1. Увод

Наставници се стално суочавају са проблемом оправданости: који су разлози мог одабира одређених циљева и тема? Постављање циљева подучавања и избор тема су основне одлуке везане за подучавање. Циљеви не треба да буду само копирани или прилагођени, као ни догматски наметнути. У ствари, требало би да их савесно преиспитате, а избор би требало да се заснива на реалности и оправданости. Након тога, можда чак и заједно са ученицима, требало би да пажљиво одаберете теме и наставне циљеве, своју одлуку треба да размотрите кроз шире контексте, а избор тема да проверите како бисте одредили њихову образовну вредност. Тај задатак је од кључне важности јер постоји безброј могућих наставних тема, а време које имате на располагању за планирање и извођење наставе је ограничено.

Питања која следе требало би да вас усмере и помогну вам у сложеном задатку избора и припреме наставних тема.

2. Задатак и кључна питања о постављању циљева и избору материјала

2.1 Задатак

Доношење одлуке о избору наставних циљева је најважнија од свих одлука у вези са подучавањем. За наставника је битно да повеже наставне циљеве које разматра са условима учења које ученици имају и да их њима прилагоди (види 1. поглавље: Услови учења и подучавања).

Чим циљеви постану конкретнији, треба укључити и аспект садржаја. Наставне циљеве ћете моћи дефинисати тек пошто донесете одлуку о жељеном нивоу напретка ученика у погледу наставних садржаја, односно тек када одаберете теме које ћете укључити у наставу.

У процесу планирања, рад на аспектима садржаја у настави је и захтеван и одузима много времена. На први поглед може се учинити да није потребно уложити много труда, будући да план и програм поставља јасне смернице, а неки наставни медији нуде детаљне предлоге. Главни задатак, међутим, препуштен је вама, наставницима: ви морате бити добро упознати са читавим подручјем знања о коме желите да подучавате; морате га изградити, стећи целовит увид у њега, детаљно га анализирати, критички оценити, промишљено изабрати теме и наставне циљеве, размотрити своју одлуку кроз низ ширих контекста, проверити свој одабир тема како бисте проценили њихову образовну вредност, итд.

Следећа кључна и додатна питања за вашу самопроверу имају за циљ да вас усмеравају и помогну вам у сложеном задатку бирања и припремања наставних тема. Предлажемо да сарађујете са осталим наставницима, а можда и са ученицима.

2.2 Кључна питања

За постављање циљева:

- Које циљеве желим да постигнем?
- Из којих разлога сам одабрао те циљеве?
- Које компетенције ће бити најважније на крају наставне јединице?
- Како одређујем приоритет својих циљева (примарни и секундарни циљеви, евентуално терцијарни)?
- Који су циљеви битни сада – за одељење као целину, за поједине ученике и/или ученице?

- Јесам ли сигуран да циљеви које сам одабрао служе главним интересима и потребама мојих ученика? Да ли моји часови заиста одговарају ономе чиме су заокупљени моји ученици?
- Постоји ли могућност да ученици учествују у дефинисању или одабиру наставних циљева?
- Колико је времена (часова и седмица) намењено постизању циљева?
- Које циљеве би требало да остваре сви ученици у оквиру расположивог времена наставе (минимални или општи стандард ученичког постигнућа)? Који су даљи/проширени циљеви или стандарди?
- Треба ли дефинисати одређене нивое постигнућа и захтева за поједине ученике или, рецимо, за 2-3 групе различитог нивоа (у смислу индивидуалних способности, интерних разлика и интереса ученика)?
- Да ли сам оспособио ученике да са знања пређу на деловање, односно, могу ли са сигурношћу применити стечено знање?
- На шта се усредсређујем у свом подучавању – на когнитивне, личне или друштвене компетенције?
- Да ли имам јасну идеју о краткорочним и дугорочним циљевима који су најважнији за моје одељење, за групе у учењу, за ученике и ученице појединачно?
- Да ли сам јасно и експлицитно изнео циљеве?

За избор тема и материјала:

- Коју тему сам одабрао?
- Који су разлози мог избора?
- Каква је структура моје теме?
- Да ли је мој одабир теме у складу са наставним планом?
- Да ли мене лично интересује одабрана тема; шта ме ту посебно интересује?
- Који су аспекти теме коју сам одабрао занимљиви мојим ученицима?
- На који начин је код ове теме учење у школи повезано са учењем изван школе?
- Постоји ли веза између теме и стварнога живота и средине у којој ученици живе?
- Да ли добро разумем цео предмет, што ми омогућава да одаберем одређену тему? Како се могу боље информисати? Да ли треба да спроведем одређена истраживања или експерименте пре него што почнем да подучавам о тој теми на часу?
- Које наставне материјале имам на располагању за поједине аспекте те теме?
- Да ли при избору материјала користим могућности електронских медија (интернет, електронска пошта, ју-тјуб/филмови итд.)?
- Хоће ли ученици и ученице током наставе имати прилику да примене лично искуство, знање и вештине (на пример, деца која потичу из другачије културне или језичке средине)?
- Да ли ће тема подједнако узимати у обзир специфичне потребе девојчица и дечака?

Радни материјал 1: Компетенције ученика у ЕДЦ/ХРЕ

Три области компетенција за живљење и учење демократије и образовања за људска права

Циљ образовања за демократско грађанство је подржавање развоја компетенција у три области које су међусобно чврсто повезане, па их зато не треба обрађивати одвојено.

Компетенција политичке анализе и просуђивања

Циљ је развијање компетенције анализе политичких догађаја, проблема и контроверзних питања и образлагања сопствених судова. Школа може допринети том процесу подстицањем ученика да структурном анализом дођу до схватања одређених питања на сложенијем нивоу.

Да би се то постигло потребне су следеће вештине:

- препознавање важности политичких одлука за сопствени живот;
- препознавање и просуђивање о последицама политичких одлука;
- препознавање и излагање сопственог гледишта и гледишта других;
- препознавање и разумевање три димензије политике:
 - а) институционалне,
 - б) везане за одређени садржај,

- в) усмерене ка процесу;
- анализа и оцењивање различитих фаза политичких процеса на микро нивоу (на пример, школски живот), мезо нивоу (на пример, заједница) и макро нивоу (државна и међународна политика);
- представљање чињеница, проблема и одлука уз помоћ аналитичких категорија, утврђивање главних аспеката и њихово повезивање са темељним вредностима људских права и демократских система;
- утврђивање друштвених, правних, економских, еколошких и међународних околности, интереса и развоја у дискусији о актуелним контроверзним питањима;
- препознавање начина на који је политика представљена у медијима.

Компетенција коришћења метода

За учествовање у различитим политичким процесима потребно је не само основно познавање политичких садржаја, структура и процеса, већ и опште компетенције које се стичу у другим предметима (као што су комуникација, сарадња, познавање медија, коришћење информација, бројева и статистичких података). У оквиру образовања за демократско грађанство морају се учити и подстицати посебне способности и вештине, као што су способности изношења аргументованог мишљења за или против неке теме, што је посебно битно за учествовање у политичким активностима. Циљ је коришћење тих вештина у методама које су уобичајене у политичком дискурсу (дискусије, дебате).

Како би то било могуће, потребне су следеће вештине:

- способност самосталног проналажења, одабира, обрађивања и представљања информација добијених из масовних средстава комуникације и/или нових медија на критички и фокусиран начин (прикупити, организовати, оценити статистику, карте, дијаграме, графиконе, карикатуре);
- коришћење медија на критички начин и способност развијања сопствених медијских производа;
- основни начин примене емпиријских метода (на пример, технике анкетирања и интервјуисања).

Компетенција политичког одлучивања и деловања

Циљ је стећи компетенције за самоуверено и примерено иступање и понашање у политичком контексту и у јавности.

Како би то било могуће, потребне су следеће вештине:

- способност изражавања сопственог политичког мишљења на примерен и самоуверен начин и усавршавање разних облика размене мишљења;
- учествовање у јавном животу и способност политичког деловања (вештине усменог комуницирања као што су изражавање сопственог мишљења, учешће у дискусији, вођење дебате, председавање/модерирање дискусије; технике писаних презентација и визуализације за плакате, зидне новине, записнике са састанака, писма уреднику, итд.);
- препознавање сопствених могућности употребљавања политичког утицаја, састављања тима и заједнички рад;
- способност одбране сопственог става, али и способност за постизање компромиса;
- препознавање антидемократских мисли и тенденција и способност адекватног реаговања на њих;
- способност примереног и природног понашања у интеркултуралном контексту.

Радни материјал 2: Две категорије материјала у ЕДЦ/ХРЕ

Учење и подучавање без неке врсте материјала је немогуће јер су материјали медиј који пружа садржај, теме, информације и податке. Ученици развијају своје компетенције кроз активности, што значи да „нешто раде” са неким предметом. Оно што нам прво пада на памет су уџбеници или радни листови, а они заиста јесу важни за ЕДЦ/ХРЕ.

Две категорије материјала у ЕДЦ/ХРЕ

Међутим, специфичан профил ЕДЦ/ХРЕ одражава се у ширем концепту материјала и медија. Школски уџбеник и радни листови су примери штампаних медија. У интерактивном, конструктивистичком учењу наставници и ученици стварају различите категорије материјала. Они су аутентични јер су материјали из прве руке, произведени на лицу места, у одређеној ситуацији, за особе које су присутне на одређеном месту и у одређеном тренутку. У ЕДЦ/ХРЕ, према томе, наставници и ученици нису само корисници материјала него и његови креатори. У приручницима II до VI ове едиције ЕДЦ/ХРЕ, представљено је много примера ове врсте материјала, који врло често стварају ученици у оквиру учења заснованог на задацима или радом на пројектима, а описи наставних јединица и часова истражују њихов богат образовни потенцијал за ученике.

Табела захтева наставног процеса и материјала

Следећа табела повезује неке од типичних примера те две категорије материјала – добијених путем медија и насталих у процесима интеракције између наставника и ученика – за различите аспекте развоја компетенција у ЕДЦ/ХРЕ. Уместо давања предности једној од врста материјала, препоручујемо интегрисан приступ. Међутим, подучавање кроз демократију и људска права захтева од наставника да озбиљно приступају материјалима које направе ученици.

Аспекти развоја компетенција	Материјали пренети путем медија	Материјали настали у процесима учења	
		Материјали које су израдили наставници	Материјали које су израдили ученици
Претходни развој ученика	(Такви медији и материјали, наравно, постоје –на пример, дечије књиге или филмови –али наставник о њима не може имати сазнања)		Представе, претходно искуство и процеси социјализације у породици или са вршњацима, раније усвојене информације у школи и изван ње
Дефинисање теме, одређивање плана часа или теме			Допринос асоцијативном низању идеја (<i>brainstorming</i>) и дискусији
Информације	Актуелне вести (штампани медији, ТВ, DVD, интернет) Уџбеници	Предавање Прибављање основних материјала (на пример флипчарт табле, фломастери, папир у боји)	Допринос ученика у настави (на пример, деконструкција порука пренетих путем медија, сажети, домаћи задаци, презентације, аргументи у дискусијама и дебатама, коментари, питања)
Анализа и просуђивање	Теме и контроверзна питања из области политике и науке (радни листови, уџбеници)	Објашњење кључних појмова Критика која захтева деконструкцију	
Увештавање вештина	Радни листови (упутства за вежбање)	Показивање и усмеравање (радни листови, писани/усмени задаци)	Повратне информације
Учествовање и активно деловање		Вођење седница	Искуство Питања, примедбе, погледи, интересовања
Оцењивање и вредновање	Тестови Упитници Портфолији	Посматрање	Самооцењивање Повратне информације Изражавање потреба у учењу

Радни материјал 3: Избор и коришћење материјала у ЕДЦ/ХРЕ

Избор материјала пренетих путем медија

Шири избор материјала сугерише да и наставници и ученици бирају материјале. Ученици то раде у процесу конструктивистичког учења. Овде ћемо се усредсредити на улогу наставника у одабиру материјала који ће се користити у настави ЕДЦ/ХРЕ.

Критеријуми за избор материјала из медија

- Поузданост: да ли се аутор, извор, датум издавања, итд., могу недвосмислено одредити? Да ли су текст, подаци, итд., преузети из оригиналног извора и могу ли ученици (средњег нивоа образовања) да уоче измене или грешке?
- Прикладност: да ли материјал одговара нивоу разумевања и развоја компетенција ученика, укључујући и њихово искуство у деконструисању порука пренетих путем медија? Материјали не би требало да буду ни прелаки ни претешки; требало би да захтевају труд који унапређује вештине ученика и њихово знање, разумевање и способност просуђивања.
- Важност: да ли материјал одговара интересовањима ученика? Да ли обрађује тему или проблематику коју ученици сматрају важном? Да ли они могу повезати садржај са својим представама или искуством?
- Начело ненаметања ставова или плурализам мишљења: да ли материјали приказују различита гледишта? Да ли избегавају замку индоктринације ученика – у било ком смеру размишљања, просуђивања или интереса (види одељак о професионалној етици наставника ЕДЦ/ХРЕ у овом приручнику – Први део, 3. поглавље, одељци 5.1-5.3)?

Рад са материјалом који су креирали ученици

Писани материјали, слике, итд.: наставник их може проучити пре или после наставе и одлучити шта да уради.

Усмено излагање ученика је знатно захтевнији задатак за наставника јер мора спонтано реаговати и врло често импровизовати. Види одељак о вођењу пленарних дискусија у овом приручнику. (Трећи део, 1. поглавље – Скуп алата за наставнике, Алат 3: Вођење пленарних седница (дискусија и критичко размишљање) у настави ЕДЦ/ХРЕ).